

L'ALCALDE FORTUNY

Notes biogràfiques

Anna Bosch Pareras

El present article ha estat elaborat a partir de les dades recollides en el marc d'un treball més ampli, centrat especialment en la figura de l'Alcalde Fortuny, que vaig iniciar mentre estudiava Història Contemporània a la Universitat Autònoma de Barcelona. Tant la persona com l'època són prou interessants per a investigar-hi amb més profunditat. Desitjaria que aquestes notes servissin per a començar.

Vull agrair l'ajut de les persones que tan amablement m'oferiren els seus arxius, entre elles el Sr. Martí Pou (que dissortadament ja no podrà llegir aquest article), la família Fortuny i l'arxiver de Mollet, Isidre García; així mateix m'ha estat molt útil la informació rebuda de les persones que el conegueren. I agraeixo molt especialment les crítiques del professor d'Història de l'U.A.B., Josep M. Fradera, que m'han servit per a millorar aquest treball.

Josep Fortuny i Torrens visqué i morí en una de les èpoques més apassionants i dramàtiques de la història del nostre poble. El seu naixement va coincidir amb la coronació del rei Alfons XII, fou jove mentre la Restauració s'ensorrava i a Catalunya es consolidava el nacionalisme polític, desenvolupà una gran activitat política lluitant

per la República i les llibertats de Catalunya, es casà amb Carmen Velázquez i va tenir dos fills¹, exercí d'Alcalde durant el període revolucionari, i va morir a mans dels vencedors de la guerra civil. Junt amb altres republicans com Tura (que fou Alcalde durant llargs períodes), Pi, Orra, Castells, Ambrós, i al costat de dirigents cenetistes com Alfonso, Falguera, Soto, Valls, va assumir responsabilitats importants en una conjuntura en la qual es decidia el futur de les forces reaccionàries i la viabilitat d'una revolució social a l'Estat espanyol.

«... Els temps estan canviant»

Fou el segon fill d'una família menestral molletana amb prou recursos per a posar-li una pastisseria a la plaça de l'Ajuntament², en una època en que la majoria de la població vivia del camp o treballava a la Pelleria (Teneria Moderna Franco-Española) i a la tèxtil Ros y Campaña. Quasi bé tots els pagesos eren propietaris de les seves terres i es sentien representats per la Unió de Rabassaires, de la qual l'Alcalde Tura fou un dels màxims dirigents a la comarca; l'excepció eren un petit sector de jornalers afiliats a la cenetista Col·lectiva de Camperols. Els treballadors de la Pelleria i de Ros i Campaña estaven amb la C.N.T., només durant la guerra civil la U.G.T., impulsada pel P.S.U.C., va aconseguir una certa incidència, però sense posar en qüestió l'hegemonia dels cenetistes.

La Lliga Regionalista, de la que havien format part el pare de Fortuny³ i el pare de Feliu Tura, tenia una gran influència en el Centre Catalanista de Mollet. En aquest marc, Josep Fortuny va començar a desenvolupar les seves activitats polítiques. A finals dels anys 30, d'aquest Centre en sortí una generació més jove en idees i, molts d'ells també en edat, que optaren per un trencament amb el règim de la Restauració. Qüestionaren el paper preponderant de l'Església, defensaren el dret dels treballadors a tenir les seves pròpies organitzacions sindicals, aspirant a l'autogovern per a Catalunya, i rebutjant el tradicional pactisme de la Lliga amb els governs de Madrid. Aquest grup va convertir el Centre Catalanista en Centre Catalanista Republicà i l'adherí a l'Acció Catalana. Segons podem saber per l'article de Fortuny publicat a «Nostra Idea», el 4 de setembre de 1930 es nomenà un nou consell directiu format per Pedrerol (president) Rosés, Castells, Punsola, Pi, Ambrós, Ràfols i el mateix Fortuny⁴. L'activitat del Centre sembla important en aquest període; edita un nou butlletí «Lluita» en el que també escrivia Fortuny. En un dels seus articles⁵ —que sorprenentment signa en nom d'Acció Republicana—, explícita ben clarament quins són els objectius dels republicans: critica una

Església massa allunyada del «*críistianisme de les catacumbes*», es manifesta contra el règim injust que «*ofega*» amb «*tanta normalitat*», denuncia les deportacions de Macià i Granier Barrera i crida a la unitat per afrontar «*la topada que finalment ha de venir*». Feia dos mesos s'havia signat el Pacte de Sant Sebastià amb l'objectiu d'enderrocar la Monarquia, en el que participaven també Acció Catalana i Acció Republicana. Des d'aquest moment els sectors afins a la Lliga, entre els quals es trobava Mn. Casanovas, el rector de Mollet, varen passar a segon terme en la vida del poble i el protagonisme polític l'adquiriren els joves republicans, mentre els sindicalistes de la C.N.T. es començaven a fer escoltar i a influir indirectament en l'actuació dels partits.

S'havia iniciat una època de canvis que foren esperançadors i traumàtics a la vegada. Això va quedar ben clar a les eleccions municipals d'abril de 1931, que suposaren la liquidació de la Monarquia. A Mollet va guanyar la candidatura del Centre Catalanista Republicà⁶ que formava part del nou Partit Catalanista Republicà (nascut de la fusió d'Acció Catalana i Acció Republicana de Catalunya)⁷. Després de la victòria republicana, a Mollet es reproduí la cerimònia de traspass de poders que Companys havia iniciat en proclamar la República des del balcó de l'Ajuntament de Barcelona. Fortuny participà en el grup format per Tura, Guasch, Sisó, Pi i altres regidors electes el 12 d'abril que es presentà a l'Ajuntament de Mollet requerint a l'Alcalde monàrquic «*que en virtud de órdenes que tenían del gobierno provisional querían hacerse cargo de la Alcaldía y demás dependencias municipales con toda su documentación y enseres por virtud de haberse proclamado en Barcelona, Madrid y otros puntos la República federada y para cumplir las expresadas órdenes venían a solicitar se entregara el mando a los expresados señores*»⁸. L'Alcalde va cedir l'Alcaldia i les dependències municipals, amb tota la documentació. El mateix 14 d'abril es constituí el nou Ajuntament provisional format per aquells qui havien estat candidats del Centre, excepte Pel·legrí Pi, en lloc del qual figura Teodor Anglada que no era candidat. Feliu Tura va ser elegit Alcalde⁹. El 16 d'abril el Consistori es constituí de manera definitiva invocant la Llei de 2-10-1877. Josep Fortuny, Joan Comadran i Pel·legrí Pi passaren a formar-ne part perquè els consellers electes per la Lliga no volgueren possessionar-se de llurs càrrecs i va caldre incorporar tres nous consellers per a substituir-los. Feliu Tura fou confirmat com Alcalde; en el repartiment de responsabilitats a Josep Fortuny el nomenaren 3er. Conseller, vocal de la Comissió de Governació i Delegat d'Instrucció Pública¹⁰; més endavant, pel setembre va assumir, junt amb Joan Castells i Pel·legrí Pi, la tasca d'esbrinar les responsabilitats dels qui gestionaren l'Ajuntament durant l'època de la Dictadura¹¹.

«Amic Sancho: hem topat amb l'Església»

Des del primer moment de la seva constitució, l'Ajuntament republicà es definí i va actuar molt críticament respecte l'Església, la qual cosa era perfectament explicable tenint en compte que aquesta havia estat un dels puntals més forts de la Restauració monàrquica. No podem oblidar tampoc que Mn. Casanovas utilitzava les prerrogatives de la seva autoritat religiosa a favor de la Lliga, un partit que no acceptava el resultat de les eleccions i va romandre al marge de l'Ajuntament, que defensava els interessos dels empresaris (el Sr. Ros, amo de la fàbrica Ros y Campaña, tenia molta influència en la Lliga), i dedicà els seus esforços a descreditar i boicotejar la tasca dels republicans elegits pel poble.

El maig de 1931 l'Ajuntament declara indesitjable la Companyia de Jesús¹², participant en el debat que s'havia obert en el si d'Esquerra Republicana sobre com plantejar les relacions amb l'Església. Segons la historiadora Anna Sallès¹³ molts grups republicans adherits a Esquerra es manifestaren sobre la qüestió, uns a favor, altres en contra; a Mollet no fou el partit sinó el mateix Ajuntament que prengué posició al respecte, ja que tots els seus membres eren republicans. Hi hagueren molts punts de fricció entre l'Ajuntament i la Parròquia. El mes de juny es parlà en el Consistori d'uns fets conflictius esdevinguts durant la processó de Corpus¹⁴. L'Alcalde Tura va decidir participar-hi per tal de demostrar que s'havien de respectar totes les ideologies, però altres consellers no hi estaven d'acord, entre ells Fortuny¹⁵. Pel que fa al procés de laïcització de l'escola pública, hi havia resistències esperonades des de la Parròquia; en el Ple de 31 de juny de 1931 trobem una proposta de Fortuny i Castells demanant es recordés als mestres que en l'ensenyament de la religió s'havien d'atendre a les disposicions del Ministeri d'Instrucció Pública¹⁶.

L'actitud crítica de Fortuny respecte l'Església es fonamenta en el fet que aquesta donava suport a les forces reaccionàries, perquè «no es conformen a abdicar de la seva omnipotència i del seu poder que manté esclau el poble»¹⁷. Quan critica la subscripció diocesana oberta per tal de comprar un auto al Bisbe, digué que no ho feia pas per «clerofòbia», sinó perquè li semblava «irrisori fer aquesta crida quan hi ha tantes i tantes inajornables necessitats dins la classe obrera i social per a complir», i afegí: «Si demanem caritat per aquell senyor que viu en un gran palau ¿què donaran als pobres fent ús de la caritat sobre la qual està basada tota la doctrina cristiana?»¹⁸. Reflexions totes elles pròpies d'una persona que respecta els valors del cristianisme però que s'indigna davant la seva transgressió per part de les jerarquies eclesials. Així, doncs, l'enfrontament dels republicans i de Fortuny amb l'Església cal situar-la en el terreny polític, no pas en el terreny religiós.

Amb el pas del temps els problemes de l'Ajuntament amb la Parròquia s'aguditzaven. A vegades eren només petits detalls sense massa importància aparent, però es tractava de la punta de l'iceberg que suggeria una guerra sorda; Fortuny denunciava en un Ple que les pedres propietat del capellà amuntegades a la plaça de la República (on hi havia l'església) eren un perill públic¹⁹. Més endavant el propi Fortuny donava compte al Consistori de «*la campanya que s'està fent per part d'elements clericals amb fulles impreses contra la Llei de secularització de Cementiris i Enterraments Civils*»²⁰. El setembre de 1934 es constata una altra topada de l'Ajuntament amb el rector que feia cine per a la mainada en els baixos de la rectoria sense tenir autorització²¹. La primavera de 1934, coincidint amb les tensions provocades arrel de la Llei de Contractes de Conreu, Fortuny demanà a la Parròquia que fes sonar les campanes quan s'encenguessin els focs, coincidint amb la manifestació convocada l'1 de maig a la plaça Catalunya de Barcelona²². El rector es negà a tocar les campanes i a la propera sessió Fortuny va fer constar en acta el disgust de la Corporació per aquesta negativa²³. Atent a la queixa del regidor Ambrós, que denunciava el toc de campanes a deshora, Fortuny proposà reglamentar-lo establint un horari de 9 a 17 hores²⁴. La «guerra de les campanes» devia continuar ja que dos anys més tard, quan el febrer de 1936 l'Ajuntament d'esquerres va recuperar les funcions abolides pel govern de Lerroux l'octubre de 1934, Fortuny va proposar al Ple de l'Ajuntament que recordés al Rector que s'havia d'atendre a l'horari establert per al toc de campanes.

Un altre aspecte de les conflictives relacions de l'Ajuntament amb la Parròquia fou el paper que tingueren els consellers de la Lliga durant les etapes intermitents en què es responsabilitzaren de les conselleries. En alguna ocasió s'atribuïren, en actes religiosos, la representació municipal que l'Ajuntament no els havia conferit. Aquest és el cas de la participació de tres consellers de la Lliga en una cerimònia celebrada a l'església de Gallecs que motivà les crítiques de Fortuny afirmant «*que amb prou feines es representaven a ells mateixos*»²⁵. Una anècdota significativa de les relacions existents entre la Lliga i una Parròquia que no es va mantenir neutral en cap moment. Posició coincident amb les directrius de l'Església espanyola que va tenir un important protagonisme en la constitució de la C.E.D.A. i fou un dels pilars fonamentals de l'aixecament feixista de 1936.

L'actitud bel·ligerant de Fortuny no significa que fos incapaç d'establir bones relacions amb els homes d'Església. De la mateixa manera que tenia un enfrontament polític i personal amb Mn. Casanovas, les relacions amb els vicaris havien estat bones. D'altra banda, en el transcurs de la guerra civil, el Rector i altres persones religioses sempre trobaren en ell respecte, comprensió i ajut²⁶.

Seria interessant establir les circumstàncies concretes en que fou destruïda l'església de Mollet durant la guerra. En tot cas, ningú pot responsabilitzar-ne Fortuny; fets com aquests estan molt lluny de la política d'Esquerra Republicana en aquell període, de les idees que tenia Fortuny i de la seva forma d'actuar.

De les fàbriques sorgeix una força nova

Al llarg de la dècada, les tensions socials varen adquirir gran importància i foren motiu de preocupació i debat en el Consistori; el juny de 1931 es parlava de conflictes obrers plantejats a la localitat en els quals l'Alcalde Tura participà com a mitjancer: conflicte a l'empresa Ros y Campanya²⁷, detenció del president del sindicat²⁸, i de l'aparició de noves organitzacions obreres com el Centre de Dependents i Tècnics del Comerç i la Indústria de Mollet i Comarca²⁹. Les condicions de vida dels treballadors s'agreujaven i l'atur era un problema sentit dins el Consistori fins al punt de crear una comissió *«per a buscar solucions als obrers afectats per l'atur forçós, estudiant si es podien fer obres públiques»*³⁰, presidida per l'Alcalde i en la qual participava Fortuny. El juny de 1934 davant la vaga de treballadors de la Teneria Moderna (empresa en la que treballaven alguns membres del Consistori), la Generalitat, a petició de l'empresa, havia enviat la Guàrdia d'Assalt sense saber-ho l'Ajuntament. Fortuny explicà al Ple que la direcció de la Pelleria havia enganyat la Generalitat però que finalment *«l'autoritat local va imposar-se fent marxar les forces de la vila»*³¹. A petició del regidor Orra, el Consistori decidí *«protestar a la Generalitat per haver enviat les forces d'assalt per a reprimir una vaga a la Pelleria, a petició de l'empresa i sense que ho sabés l'Ajuntament»*. Testimonis consultats afegeixen que en assabentar-se Fortuny del que passava va prendre la vara de l'Alcalde i va plantar-se enmig del camí de les forces d'assalt que es dirigien cap a la Pelleria, posà la vara a terra i els digué que abans de passar haurien de trepitjar aquella vara que representava l'autoritat municipal³².

Els treballadors de Mollet no restaren al marge dels esdeveniments d'octubre de 1934. L'endemà del 4 d'octubre, el dia que Lerroux va incorporar al seu govern tres ministres de la C.E.D.A., Mollet, com moltes altres localitats, estava en vaga. D'acord amb el pacte establert entre la Generalitat i les esquerres espanyoles, el dia 6 Companys s'aixecà contra el govern de Lerroux emparant-se en les mobilitzacions populars. A Mollet la vaga ja durava dos dies i era difícil mantenir-la; els regidors d'Esquerra la consideraven perduda, però així i tot, des del balcó de l'Ajuntament proclamaren l'Estat ca-

talà³³. La C.N.T. va fer el que va poder per tal que la mobilització no fracassés i ho aconseguí momentàniament: el proper dia laborable, que era dilluns, la vaga continuava. Però les notícies que arribaven de fora no eren massa esperançadores malgrat l'aferrissada resistència dels obrers asturians. L'aixecament fracassà a tot l'Estat. Aquest fracàs significà la suspensió provisional de l'autonomia, l'empresonament del govern de la Generalitat, centenars de morts, desenes de milers de treballadors a la presó, i la declaració d'estat de guerra que es mantingué fins l'abril de 1935. Els protagonistes dels fets d'octubre a Mollet també foren empresonats. Primer els activistes de la C.N.T., després els consellers d'Esquerra Republicana que havien marxat a França però tornaren al cap de pocs dies. La jurisdicció militar incoà sumari contra l'Alcalde Tura, Fortuny, Pi, Pedrerol, Punsola i Castells. Després de passar a la jurisdicció civil³⁴, l'afer va acabar en un judici que els declarà innocents, enmig de l'entusiasme del públic que aplaudí els jutges per la seva decisió³⁵. Quan l'Ajuntament recuperà les seves funcions hagué d'actuar amb contundència per restablir efectivament les llibertats dels treballadors. El març de 1936, Fortuny, en funcions d'Alcalde, va tenir dificultats per aconseguir que el cap de la Guàrdia Civil obrís expedient disciplinari a dos guàrdies que havien arrancat cartells de la C.N.T. on aquest sindicat anunciava un mítin³⁶.

Amb motiu d'una altra vaga a Teneria Moderna, el febrer de 1936 Fortuny demanà al Consistori que mantingués una actitud enèrgica «*d'acord amb el que desitja la massa obrera*»³⁷ i que «*si degut a l'estat de crisi que travessa la població per trobar-se la Pelleria parada saben d'algun individu que estigui necessitat, en doni compte a l'Alcaldia per a estudiar detingudament els cassos, i es procuri atendre'l en tot quan es pugui*»³⁸. Més endavant va donar compte de «*les gestions fetes durant el temps que ha actuat d'Alcalde-President, prop la readmissió d'obrers acomiadats per la casa Teneria Moderna Franco-Española i els resultats positius obtinguts*»³⁹. Degut a la no assistència de l'Alcalde Tura als Plens —en alguns casos s'explicita que és per malaltia— Fortuny presidí moltes de les sessions que es celebraren entre el febrer i l'abril de 1936.

En alguns moments Fortuny tingué problemes amb la C.N.T., especialment durant el període revolucionari. L'abril de 1937 quan exercia d'Alcalde intervingué a favor d'uns treballadors que la Pelleria havia acomiadat; en aquells moments la fàbrica estava cooperativitzada sota el control de la C.N.T.⁴⁰. L'enfrontament devia ser fort, doncs Alfonso en nom del sindicat proposà una moció de censura contra Fortuny. L'Alcalde va al·legar que la presidència de l'Ajuntament en aquells moments era molt pesada, que ell era un home sincer i

lleial, «polític de tota la vida» i li pregà que ho medités bé abans de demanar la votació de la moció, que només estaria justificada si Alfonso considerava que Fortuny no complia el seu deure. La moció no prosperà i tot va quedar en una discussió.

Que l'Ajuntament es fes ressò i a vegades intervingués en els conflictes obrers pot fer pensar en una relació estreta entre Esquerra Republicana i la C.N.T. Segons Anna Sallés, un sector d'Esquerra propugnava que la C.N.T. es convertís en el seu sindicat⁴¹. Però això era inviable, doncs els interessos dels uns i dels altres no eren del tot coincidents. Aquestes divergències es varen posar de manifest a mida que avançava el procés revolucionari paral·lel a la guerra civil.

«Qui perd els orígens perd la identitat»

Fortuny posava en primer terme el seu catalanisme. Ja hem vist com des de molt jove va participar en el procés de consolidació del catalanisme d'esquerres que ell entenia com una alternativa progressista a la Lliga Regionalista. El Centre Catalanista Republicà de Mollet envià una delegació al Congrés d'Esquerra Republicana celebrat els dies 13 i 14 de febrer de 1932⁴². Així doncs, entre el període que va de l'abril de 1931 al febrer de 1932, els republicans nacionalistes de Mollet havien abandonat el Partit Catalanista Republicà, sota la bandera del qual s'havien presentat a les eleccions municipals, per a integrar-se a l'Esquerra Republicana. Aquest fou el camí que va portar Fortuny a l'Esquerra.

Algunes opinions seves sobre el catalanisme queden ben expressades en l'article escrit el novembre de 1931 a «Lluita»⁴³ polemitzant amb «Nostre Ideal», portantveu de la Lliga, que criticava l'Estatut. Irònic i contundent en les seves afirmacions, és directe en els seus atacs. Aporta moltes idees, té un ric vocabulari, però els seus arguments es dilueixen sovint, enmig d'un llenguatge massa barroc. Alguns que el varen conèixer opinen que quan ell parlava era com si parlés Companys⁴⁴. En l'article esmentat, enfront del «patriotisme» de la Lliga fonamentat segons diu Fortuny en fets «històrics i biològics», presenta una concepció nacionalista basada en la voluntat, la solidaritat i la dignitat. Denuncia el caràcter classista de la política de la Lliga i propugna com alternativa un model «que va d'acord amb l'acompassat batec de l'Univers». El qualificatiu de classista en el context de l'article només pot fer referència a les classes que tenien el poder fins aquell moment. Parla d'uns «homes nous nascuts de la revolució» que «guaiten la societat a reformar, trencant tota rutina que consisteix a donar per resolt molts problemes que interessin al nostre país».

Contra l'Estat centralista i opressor hi oposa «*una llei que tingui en compte la geografia, els costums, les circumstàncies de cada un dels pobles que integren l'Estat*». A partir d'aquesta seva concepció política podem situar els constants enfrontaments amb la Lliga que va encapçalar com a portantveu d'E.R.C. i més endavant com Alcalde durant el procés revolucionari. Allò que hi havia darrera el catalanisme republicà de Fortuny era més que la seva manera de treballar per Catalunya, encara que ell ho formulés així. Era una posició presa davant els problemes socials i polítics de l'època. I mentre va estar a l'Ajuntament actuà coherentment amb aquesta posició.

Fortuny, a més de reflexionar i discutir sobre catalanisme, també actuava, impulsant la catalanització dels rètols de la Caixa d'Estalvis, del Dispensari i dels altres serveis municipals⁴⁵, organitzant cursos de català⁴⁶ o intervenint en el debat sobre el canvi dels noms dels carrers, que pel seu contingut cultural i polític fou un tema molt debatut⁴⁷. L'aprovació de l'Estatut d'Autonomia de 1932 va ser un fet molt important per als catalanistes d'esquerra i un triomf per a l'Esquerra Republicana. No és d'estranyar, doncs, que Fortuny i el seu grup proposessin i aprovessin en el Pla municipal de juliol de 1931⁴⁸ una moció manifestant «*que el seu contingut és l'expressió de la voluntat de la nostra terra*».

Les dretes espanyoles havien guanyat les eleccions de novembre de 1933 i des del govern intentaven canviar l'orientació de la República. A Catalunya s'havia format un nou govern de concentració d'esquerres el gener de 1934. Un mes després hi hagueren eleccions municipals. A Mollet com a resultat d'aquestes eleccions s'amplià a quinze el nombre de consellers, onze dels quals foren del Centre Catalanista Republicà⁴⁹. En la sessió de constitució del nou Ajuntament, Fortuny criticà l'actuació caciquil de la Lliga durant la campanya electoral i afirmà que no es farien concessions. Tura seguia a l'Alcaldia i Fortuny fou nomenat Alcalde segon i president de les Comissions de Governació, Cultura, Enllumenat i Responsabilitats⁵⁰. Les tensions amb la Lliga s'agreujaren com a conseqüència de la Llei de Contractes de Conreu. Fortuny, en el Ple d'abril de 1934 defensà la proposta presentada per la delegació del Vallès Oriental d'Estat Català (amb qui tenia bones relacions des de molt jove) a favor d'enviar una protesta al govern de Madrid per haver permès la manifestació de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre. Afirmà que «*veu amb disgust l'actitud de la Lliga Catalana que s'allunya de les tasques del Parlament català i per aliances amb partits enemics de la terra catalana*»⁵¹. El conflicte dels rabassaires estava al bell mig de la lluita entre dretes i esquerres a tot l'Estat, i també era un motiu que enfrontava el govern català d'esquerres amb el govern de la República en mans de

la dreta. La situació a Madrid esdevenia cada vegada més conflictiva. A Catalunya el sector agrari conservador va entrar a la C.E.D.A. Fortuny proposà «*censurar les actituds i procediments antipatriòtics de la Lliga*»⁵². A la sessió següent que presidí Fortuny en absència de Tura es comentà que la minoria de la Lliga no participava en els Plens «*per por d'acceptar les responsabilitats del moment*»⁵³. Així devia ser, doncs entre els dies 13 i 20 de setembre dimitiren definitivament els consellers de la Lliga⁵⁴. L'Ajuntament havia acordat la formació d'un cos de voluntaris disposat per a la defensa de les llibertats catalanes i encomanat a Fortuny la seva organització donant-li per a això les competències i els recursos necessaris⁵⁵. D'aquesta manera els republicans es preparaven per als enfrontaments d'octubre de 1934 com a conseqüència dels quals el govern de la C.E.D.A. dissolgué els Ajuntaments democràtics. A Mollet l'Ajuntament fou substituït per una Comissió Gestora presidida per Joan Gay que, al maig de 1935 (en recuperar la Generalitat algunes de les competències suspeses), passà a anomenar-se Consistori del qual Josep Ribas de la Lliga fou nomenat Alcalde⁵⁶.

L'activitat de les esquerres fou molt forta en aquest període. Les reunions polítiques eren quasibé clandestines però s'intentava de totes formes fer-se sentir malgrat els perills que suposava. Al cinema Ateneu de Mollet es féu un mítin en el que participaren Eugeni Xammar, Nicolau d'Olwer, Carles Pi Sunyer, Miquel Pedrola del P.C.C., Ramon Mas de la Unió de Rabassaires, Antoni Olarte de U.G.T. De Mollet, a més de Fortuny parlaren els regidors d'Esquerra, Pedrerol, Orra i Pi, Marian García i una dona, Gavina Viana, de la Unió Socialista⁵⁷. La convocatòria d'eleccions per al febrer de 1936 obrí noves perspectives tenint en compte que les esquerres s'havien unit en el Front Popular a Catalunya i a tota Espanya. Hi participaven republicans, socialistes, comunistes i esquerres catalanes. Els anarquistes es mantingueren al marge però no hi estaven en contra. El programa del Front Popular contemplava, entre altres qüestions, l'alliberament dels 30.000 empresonats arrel de la revolució d'Astúries, la reintegració del Govern de Catalunya a les seves funcions i l'acceleració de la transferència de competències a la Generalitat. A Mollet, com a tot arreu, la campanya electoral es va fer amb un gran entusiasme, fins i tot els del Front Popular utilitzaren un cotxe vell per a repartir propaganda⁵⁸.

La victòria del Front Popular el 16 de febrer permeté restituir els Ajuntaments d'esquerres. El de Mollet es reuní l'endemà mateix per recuperar les seves funcions, saludar el «*govern legítim de Catalunya*», encara empresonat, i començar a prendre mesures desseguida⁵⁹. Les crítiques a la Gestora que havia comandat el municipi des de l'octu-

bre de 1934 foren molt dures. Fortuny en nom d'E.R.C. s'encarregà de passar comptes de la seva actuació exigint que s'anul·lessin diversos acords que aquesta havia pres en relació a finances i personal empleat de l'Ajuntament⁶⁰. Després que fou alliberat el govern de la Generalitat⁶¹, les relacions amb la Lliga semblen millorar. Fortuny s'entrevistà amb Giralt, el qual li donà explicacions sobre els motius que havia tingut la Lliga per no possessionar-se de les conselleries que havia abandonat el setembre de 1934 i li demanà facilitats per a poder tornar al Consistori⁶².

De com la petita burgesia esdevé revolucionària

El 18 de juliol de 1936 els militars s'aixecaren contra la República però no aconseguiren els seus objectius en no trobar el suport que esperaven dins l'exèrcit, i, sobretot, perquè el poble va sortir al carrer armat per tal d'aturar la sublevació. A Mollet, emparant-se en el decret de 27 de juliol de 1936, foren cessats i destituïts els consellers que no eren del Front Popular. Es redistribuïren les feines: Fortuny i Pi varen dimitir com Alcaldes segon i tercer «*per atendre les tasques greus del Comitè de Milícies Antifeixistes*»⁶³. El Comitè acabat de formar es posà de seguida a disposició de l'Alcalde i s'obrí una subscripció popular per a les víctimes contribuïnt-hi l'Ajuntament amb 1.000 pessetes⁶⁴. Fins l'octubre es donà un procés de reorganització de les forces d'esquerra locals. L'Ajuntament perdé poder en favor del Comitè de Milícies Antifeixistes. L'Esquerra devia concedir molta importància al Comitè doncs aquells dies Fortuny no assistia als Plens i s'hi dedicava exclusivament. Hi havia hagut una revolució, no foren les institucions sinó els sindicalistes i grups revolucionaris els qui varen aturar el cop. Aquest nou poder real que estava al carrer havia de buscar una forma pròpia d'expressió política i, per la seva banda, E.R.C. no volia quedar al marge d'aquesta nova realitat.

El paper que havia de jugar l'Ajuntament en la conjuntura revolucionària no s'aclarí fins la sessió del 3 d'octubre en la que dimitiren els consellers i el Consistori es reestructurà amb la incorporació de totes les forces socials antifeixistes⁶⁵. Fortuny va enaltir l'actitud dels regidors que «*fan tots el sacrifici de llurs càrrecs en bé de la col·lectivitat, i creient que així serviran llealment a la causa que els nostres germans defensen amb la seva vida. Reitera la seva més ferma adhesió a les idees democràtiques de llibertat, i en nom de la disciplina que a tots uneix, ofereix a la Presidència en nom propi i dels seus companys per anar al lloc on es mani de la mateixa forma que saben deixar els càrrecs quan les circumstàncies aconsellen fer-ho per a donar un major contin-*

gut polític i social a les corporacions que ens representen a tot el poble». Un discurs adreçat a fer desaparèixer les reticències que tenien alguns consellers d'E.R.C. per abandonar una part del seu poder en favor de les organitzacions obreres. En ocasions com aquestes Fortuny tenia problemes per a convèncer els seus propis companys⁶⁶, però com a dirigent polític que era acceptava la responsabilitat. En el nou Consistori hi participaren Feliu Tura (Unió de Rabassaires), Josep Fortuny (E.R.C.), Josep Manau (E.R.C.), Eliseo Valls (C.N.T.), Rafael Alfonso (C.N.T.), Jacint Marquina (E.R.C.), Josep Domínguez (C.N.T.), Alfons Falguera (C.N.T.), Pere Roca, Pel·legrí Pi (E.R.C.), Joan Roca (Unió de Rabassaires), Josep Soto (C.N.T.), Agustí Bachs (C.N.T.), Joan Ambrós (E.R.C.), Rossend Ràfols (E.R.C.), Josep Morera (P.S.U.C.), Josep Angosto (P.S.U.C.), Ferran Ràfols (P.S.U.C.), Josep Coll (P.O.U.M.) i Bonaventura Ametller (P.O.U.M.). L'Acció Catalana tenia assignats dos llocs que no va cobrir. Feliu Tura fou elegit Alcalde i formà un nucli dirigent amb els Consellers-Regidors, dos dels quals eren d'Esquerra (Josep Fortuny i Josep Manau) i els altres dos de C.N.T. (Eliseo Valls i Rafel Alfonso). Fortuny *«pren la paraula per a exposar la posició de llur minoria, la qual està disposada al sacrifici que calgui en bé de la població i de la causa, i ofereix la seva col·laboració lleial a totes les demás minories per a lluitar i fer-se dignes a la reraguarda dels que defensen les llibertats al front».* Replicant a les paraules dels altres grups afegí que *«com a un partit que representa la petita burgesia en el Consistori es dona compte del moment i no l'espanten totes les millores que sien necessàries per elevar la condició dels treballadors».* Fortuny, en nom de l'Esquerra, assumia el paper de representant de la petita burgesia disposada a acceptar i col·laborar amb els partits de la classe treballadora. Una aliança que es mantingué fins a la derrota republicana però que fou, tanmateix, contradictòria⁶⁷.

L'Ajuntament ja no era una institució oficial, tenia una nova component que representava les forces en lluita contra la rebel·lió militar i afrontava un període excepcional durant el qual es barrejaven de forma contradictòria dos objectius: la defensa de la República i la revolució obrera; Soto de la C.N.T. va definir l'Ajuntament com a *«òrgan suprem de la revolució»*⁶⁸. El desembre de 1936, la C.N.T., a través de la Cooperativa de Consum de Mollet demanà la cooperativització del comerç local⁶⁹, i el P.O.U.M. s'hi manifestà a favor. Davant la proposta de cooperativització el paper d'E.R.C. era delicat perquè els petits comerciants no podien acceptar-ho, però Esquerra no volia ni podia trencar l'aliança amb la C.N.T. Cada minoria presentà un dictàmen i Fortuny defensà el d'Esquerra⁷⁰ al·legant que *«la cooperativa no es troba en situació econòmica per portar endavant la cooperativització i per altra part el comerç tampoc ho ha demanat, i si volen*

cooperativitzar-se, normes legals tenen per a fer-ho». La proposta va quedar damunt la taula perquè no era possible arribar a una entesa. Pel to dels debats s'aprecia la voluntat de buscar acords que permetessin mantenir la unitat de les forces d'esquerra i fer front comú contra la rebel·lió militar, però la situació no era fàcil i els problemes sorgien per tot arreu. En aquest moment aparegueren tensions amb la Unió de Rabassaires que, tot i estar lligada políticament a E.R.C., tenia els seus propis interessos, enfrontats sovint amb els de la Col·lectiva de Camperols i divergents del propi Ajuntament, en especial quan aquest els volgué imposar la Contribució de Guerra⁷¹. La situació arribà fins al punt que Feliu Tura dimití de l'Alcaldia i de l'Ajuntament⁷² el gener de 1937.

Calia elegir un nou Alcalde; Fortuny que havia tingut un paper important a l'Ajuntament des de 1931 i que s'havia destacat positivament com a mitjancer en les vagues obreres, era el candidat d'Esquerra. Per les intervencions de les diferents minories en la sessió del Consistori que va elegir nou Alcalde⁷³ sembla que les negociacions entre minories per a l'elecció de Fortuny foren difícils. Esquerra havia reclamat l'Alcaldia en funció dels resultats obtinguts a les eleccions del 16 de febrer; C.N.T. i P.O.U.M. digueren haver acceptat aquesta proposta a fi d'evitar que E.R.C. es desresponsabilitzés de la situació; C.N.T. argumentà que li semblava necessària la participació de la petita burgesia per a inclinar la revolució en un sentit favorable. Pi, en nom d'Esquerra arribà a afirmar que *«tots estem conformes en enderrocar el règim capitalista i substituir-lo pel règim socialista o socialitzant»*. Es repartiren les tasques de govern entre tots els partits i s'acordà funcionar en règim de consell obert nomenant-se una comissió per a estudiar la participació popular en els Plens. El nou Alcalde agrai *«als seus companys de consistori l'aclamació al càrrec i les frases de col·laboració que dels llavis de tots han sortit, per la seva part promet atendre el dret de totes les minories amb perfecta equanimitat, demanant per això la col·laboració de tots, als efectes que la seva autoritat es vegi en tot moment enfortida amb la leal col·laboració de tots»*.

La manca de proveïments, especialment alimentaris, era un problema greu. Per a controlar el seu repartiment equitatiu s'havien format les Comissions de Proveïments que en molts casos, també al Vallès Oriental i a Mollet en concret, estaven controlades per la C.N.T. Comorera del P.S.U.C., conseller del Govern de la Generalitat, havia tret un decret per a reglamentar el funcionament i composició d'aquestes Comissions. Darrera d'això s'hi veia la pugna entre el P.S.U.C., que pretenia centralitzar tot el poder en el Govern de Catalunya, i la C.N.T. que defensava un poder popular paral·lel. El Consistori va discutir el tema i l'Esquerra demanà a la C.N.T. que acatés

el decret de la Generalitat⁷⁴. Com que la C.N.T. no va acceptar-ho s'hagué d'arribar a un pacte segons el qual es discutiria en un proper Ple el tema de la Comissió de Proveïments paral·lelament al de la cooperativització del comerç local⁷⁵. Fortuny intervingué en el debat i per a fer-ho cedí la presidència a un regidor, en aquest cas Angosto, (fet que s'esdevindria moltes vegades doncs Fortuny no era capaç de mantenir-se en un paper de presidència formal acostumat com estava a defensar posicions). La seva intervenció és molt significativa: *«L'Esquerra representa la petita burgesia que sempre ha lluitat a la nostra terra per la llibertat i el millorament social i podria dir-se que, a partir del 19 de juliol, és l'única fracció del front antifeixista que n'ha sortit perjudicada, doncs mentre els obrers n'han obtingut millores immediates, són ben palesos els sacrificis de la petita burgesia i malgrat tot lluita i continuarà lluitant. Ara bé, cal una ordenació de la vida a la nostra terra, doncs no és just que mentre uns pobles tinguin el suficient, els altres es careixi del més indispensable i per indagar-ho calen disposicions que per ésser de caràcter general forçosament han de dictar-les el Govern de Catalunya i en els pobles no ens queda altra solució que complir-les»*. S'omplia d'autoritat moral reclamant el paper altruïsta de la petita burgesia, per a defensar millor la necessitat d'una organització descentralitzada que permetés optimitzar els recursos. Però el tema tampoc es resolgué i a les reunions dels Delegats de Proveïments del Vallès Oriental que es feren a Granollers els dies 28 i 30 de gener⁷⁶ s'acorda rebutjar el Delegat comarcal nomenat per Comorera i formar una Comissió que exposaria les queixes al President de la Generalitat.

Quan falta pa trontollen les esperances

El tema de l'avituallament era present a quasi bé totes les sessions de l'Ajuntament. En dues ocasions, tractant sobre la distribució de la farina, la qüestió podria afectar l'Alcalde. En un cas Fortuny⁷⁷ va cedir la Presidència mentre es debatia sobre el control de la sortida de farina de les farineres i el seu correcte repartiment. En una altra sessió⁷⁸, a la qual no assistí Fortuny, Valls de C.N.T. proposà que la farina destinada a pastissos i altres articles es dediqués a fer pasta de sopa; la proposta no s'aprovà i es va passar a la Comissió de Proveïments perquè l'estudiés. L'actuació de C.N.T. a la Comissió de Proveïments de Mollet fou qüestionada en diverses ocasions per Esquerra que recollia les queixes dels comerciants de la vila⁷⁹. En un cas es tractava del destí de sis sacs de sucre que la Comissió havia requisat a uns botiguers; Domínguez, per C.N.T., argumentà que els comerciants no tenien autorització per a obtenir-lo ja que era un pro-

ducte racionat. Fortuny explicà com s'havien fet les «certificacions acreditatives del caràcter industrial a l'empar de les quals es va obtenir el sucre». Donant-se per satisfet, el conseller de Proveïments acceptà retornar el sucre requisat. Podem preguntar-nos si algun dels comerciants afectat en aquest cas no era el mateix Fortuny que l'havia de menester per a la pastisseria. Si així fos, cal remarcar els esforços de tots per tal que els interessos personals no creessin conflictes accessoris.

Però després de la dimissió de Feliu Tura, les tensions amb la Unió de Rabassaires en lloc de resoldre's adquiriren un aspecte de trencament polític i personal. Els consellers d'E.R.C. criticaren obertament la Unió de Rabassaires per haver-se retirat de l'Ajuntament sense nomenar substituïts i per la seva actitud en el conflicte amb la Col·lectiva de Camperols. El P.S.U.C. defensava els Rabassaires. En aquesta sessió Fortuny no s'incorporà a la presidència fins que es va acabar la discussió⁸⁰. Aquella setmana hi hagueren converses i reunions amb els Rabassaires fins que entre tots varen crear les condicions per tal que Tura i Bonvilà es reincorporessin a l'Ajuntament en la propera sessió⁸¹. Tura defensà la posició del seu sindicat i parlà de campanyes personals contra ell. Pi féu referències a un intent de negociació entre Esquerra i Rabassaires que va fracassar. Una vegada donades les explicacions d'uns i d'altres amb voluntat de reconciliació, Fortuny, al·legant que els membres de la Unió de Rabassaires no hi eren per votar-lo el dia de la seva elecció, va demanar i obtingué el vot de confiança per a continuar a la presidència. No hi havia acord pel que fa a la cooperativització del comerç però en canvi es prengueren altres mesures revolucionàries com la municipalització de la vivenda⁸² o el posar en funcionament la moneda fraccionària emesa per l'Ajuntament de Barcelona⁸³. Mentrestant els cenetistes i el P.O.U.M. cooperativitzaven el Teatre Cinema, i la Cooperativa de Camperols incautava terres dels rabassaires que considerava mal aprofitades⁸⁴.

Els fets de maig de 1937 posaren de manifest les divergències entre els partidaris de fer la revolució per guanyar la guerra i els qui defensaven com a objectiu prioritari i fonamental derrotar els feixistes. A Mollet tots els grups tingueren molta cura en evitar que aquestes divergències comportessin enfrontaments armats com els que succeïren a Barcelona. L'Ajuntament convocà un Ple extraordinari⁸⁵ en el qual Fortuny digué: «*Davant els moments àlgids que estem vivint i que reclamen la serenitat i comprensió de tots es convoca el Ple d'aquest ajuntament per a que les seves minories respectives que el formen es manifestin en el sentit i en responsabilitat plena de que en la població s'ha d'evitar per tots els mitjans el que poguessin ocórrer incidents desagradables entre companys al fi i al cap tots components del front antifeixis-*

ta». E.R.C., P.S.U.C. i Unió de Rabassaires es posaren al costat del Govern de la Generalitat. C.N.T. parlava de revolució a la reraguarda i el P.O.U.M. manifestà que s'havien d'evitar al poble fets desagradables. Fortuny proposà una moció que fou aprovada per unanimitat: «*que cada minoria nomeni el seu representant, els quals amb lleialtat i amb responsabilitat plena de tots, es cerqui la manera d'armonitzar les coses amb la finalitat conduent a vetllar pel benestar de la població esperant que els compromisos contrets no hauran estat fets en va*». Però malgrat els esforços per a mantenir la unitat, el P.O.U.M. va sortir malparat d'aquella conjuntura; el seu representant Ametller en el Ple d'octubre de 1937⁸⁶ féu referència a un decret de la Generalitat que els exclouïa del Consistori i denuncià que els havien robat la bandera del seu local. A partir d'aquell moment el P.O.U.M. ja no va formar part de l'Ajuntament revolucionari, mentre que el P.S.U.C. aniria guanyant més protagonisme. A finals de maig de 1937⁸⁷ arribà l'ordre del Delegat General d'Ordre Públic del Govern de la República de retirar les armes dels ciutadans que tenien funcions de vigilància sense pertànyer a un cos oficial de seguretat. El govern de la República anava adquirint més poder; la correlació de forces entre els governs de València i de Barcelona canviava ràpidament en detriment d'aquest darrer. Arrel de l'esmentada ordre, l'Ajuntament va suprimir el Cos de Vigilància però acordà no acceptar que vingués força pública de fora. L'Alcalde amb el suport de totes les minories assumí les competències d'ordre públic a la localitat. A mitjans de juny, l'Ajuntament concedí a Fortuny quinze dies de llicència per raons de salut^{87bis}; com que les raons de salut eren utilitzables sovint per a justificar la no assistència als Plens no podem saber si Fortuny estava realment malalt, si es va prendre uns dies per a reflexionar o si havia d'atendre qüestions familiars urgents. Al cap de tres setmanes tornà a presidir la sessió.

El menjar escassejava cada vegada més. Una Ordre de la Generalitat racionava l'arròs, les mongetes, l'oli, els cigrons, els ous, les patates, el sucre i el cafè. Les discussions entre els Rabassaires i la Col·lectiva de Camperols provocaren crisis importants dins el Consistori⁸⁸, fins al punt de presentar-se dimissions, inclosa la de l'Alcalde Fortuny. Finalment, les aigües tornaren al seu molí, Fortuny a l'Alcaldia i Tura a la presidència de la Comissió de Proveïments⁸⁹. Les dretes locals, simpatitzants dels facciosos, feien responsable l'Ajuntament de l'escassetat d'aliments per tal de guanyar adeptes entre la població. Davant la situació, el Consistori acordà celebrar un acte públic per a explicar al poble que a partir d'aquell moment caldrien encara sacrificis més grans⁹⁰. Però aquest acte fou desautoritzat pel Delegat General d'Ordre Públic «*en tant no desapareguin les circumstàn-*

cies especials que han inspirat la mesura»⁹¹. A primers de setembre⁹² Fortuny féu notar l'absència de Tura a la sessió de l'Ajuntament on s'havia de tractar sobre la Comissió de Proveïments i afegí que «*el president de la Comissió de Proveïments ha d'afrontar les dificultats que puguin sortir*». A la sessió següent Feliu Tura dimití de la Comissió de Proveïments⁹³. Els de la C.N.T. demanaren que el substituís algú de la Unió de Rabassaires, els millor situats, digueren, per a organitzar l'abastiment. Ningú volia assumir aquesta responsabilitat; no es podia alimentar prou bé la gent del poble i per agreujar-ho seguien arribant refugiats⁹⁴. Es va decidir finalment nomenar Bonvilà dels Rabassaires president provisional i es repartiren les responsabilitats entre tots els membres de la Comissió.

El malestar popular va esclatar per fi en una manifestació al carrer exigint pa⁹⁵. En el Ple de l'11 d'octubre de 1937 es comentà que la manifestació fou organitzada per la C.N.T., que les famílies dels republicans foren cominades a participar-hi i que els Rabassaires, sabent que hi havia farina no ho informaren, de manera que no es va poder donar la bona notícia als manifestants⁹⁶. En aquesta sessió, Soto de la C.N.T. va ser molt crític amb el funcionament de l'Ajuntament. Es vivia una situació de crisi agreujada per la impossibilitat de resoldre els problemes. Finalment es reestructurà el Consistori⁹⁷ augmentant el P.S.U.C. la seva representació a sis membres i no participant-hi Feliu Tura. El major pes del P.S.U.C. dins l'Ajuntament revolucionari era paral·lel a la influència adquirida pels comunistes en el govern de la Generalitat i en l'exèrcit republicà. Fortuny fou confirmat com Alcalde per unanimitat; a partir d'aquell moment es funcionaria per Comissió de Govern i el Ple passava a reunir-se una vegada al mes. A diferència del funcionament en Consell obert que va establir-se el gener de 1937 i de la voluntat que hi havia de regular la participació popular en els Plens, ara s'intentava concentrar en poques mans el poder de decisió.

Mollet fou bombardejat el 8 de gener de 1938. Fortuny va fer constar «*el dol que omplena tots els cors pel criminal atemptat que Mollet ha sigut víctima i que ha costat la vida a fills seus benvolguts*»⁹⁸. S'acordà atendre les conseqüències derivades del bombardeig satisfent les despeses ocasionades per l'enterrament de les víctimes. La situació era desesperada; es parlava de tifus, de l'arribada de nous refugiats i de la construcció de refugis antiaeris⁹⁹. A primers de març s'inicià l'ofensiva franquista sobre Catalunya; s'incorporaren les lleves mobilitzades i començaren a dimitir els regidors per anar al front. Soto de la C.N.T. fou el primer de marxar¹⁰⁰ però també marxaren regidors de tots els grups. Pel mes de juny l'E.R.C. anuncià la dimissió de Fortuny que se'n anava a l'Exèrcit¹⁰¹. En la mateixa sessió, Fe-

liu Tura va tornar a l'Ajuntament com a candidat d'Esquerra per a substituir Fortuny a l'Alcaldia. Fortuny prengué la paraula per acomiadar-se «fent constar el seu amor al treball i a la justícia que ha sigut el seu lema durant l'actuació i que presenta el seu successor Feliu Tura el qual serà el continuador de l'obra per ell començada posant de relleu les seves dots personals i administratives conegudes de tots per haver exercit aquest càrrec a l'adveniment de la República» i finalment va dir «que si algun èxit ha tingut en la seva actuació ha estat per la col·laboració de totes les minories i pels funcionaris municipals». S'incorporà a l'Exèrcit de l'aire però no va arribar a anar al front¹⁰².

Comença la llarga nit

La batalla de l'Ebre iniciada a finals de juliol fou una gran derrota republicana. Pel setembre Negrín retirà les Brigades Internacionals del front i el 26 de gener de 1939 les tropes de Franco entraren a Barcelona. Fortuny va marxar cap a França amb els seus familiars però arribats a la frontera els va fer marxar cap a Mollet afirmant «serà cosa de pocs dies, jo ja tornaré»¹⁰³. El fet és que Fortuny va tornar. Passà la frontera per Irún i des d'allà fou confinat al camp de concentració de Santa Ana primer i de San Marcos després, tots dos a León¹⁰⁴. Per què va tornar Fortuny en aquell moment? Potser confiava en la justícia dels franquistes ja que ell havia actuat sempre de manera justa i humanitària? Cal no oblidar que al final de la guerra una part del govern republicà creien possible i estaven disposats a pactar amb Franco una rendició honrosa que evités la repressió posterior; també el govern de la Generalitat havia fet gestions en aquesta direcció. Fortuny des de León va escriure a la seva esposa Carme demanant un aval¹⁰⁵. Però l'aval només li va servir perquè el traslladessin a la presó Model de Barcelona a primers de maig de 1939¹⁰⁶; allà el visitava la seva esposa però no volgué mai que el visitessin els seus fills.

Franco havia guanyat la guerra i amb la seva victòria va aconseguir el suport de les dretes de tot l'Estat. Els qui havien resultat vençuts per la democràcia l'abril de 1931 esdevingueren vencedors per la força de les armes el febrer de 1939. El poder retornà a mans dels poderosos de sempre. A Mollet, en concret, el sector afí a la Lliga va formar part de la nova classe política dirigent. Es constituí el nou Ajuntament presidit per Simeon Rabasa Singla. D'aquest Ajuntament va sortir un informe político-social signat per Arcadi Viñas, Ramon Pou, Vicenç Camps, Ramon Esteve, José Ribas, Antonio Creus i Escanilla on s'acusava Fortuny de ser un dels màxims responsables de

saqueigs, robatoris, requises, incendis i assassinats a Mollet i la seva comarca, de ser un propagandista anticatòlic i d'haver participat als fets d'octubre de 1934, a més de ser el Comissari comarcal de la Vivenda¹⁰⁷. Josep Ribas, Vicenç Camps i Ramon Esteve havien format part en nom de la Lliga de la Gestora que va substituir l'Ajuntament democràtic entre l'octubre de 1934 i el febrer de 1936¹⁰⁸. Antonio Creus havia sigut considerat responsable de moltes irregularitats durant la Dictadura per la Comissió de Responsabilitats¹⁰⁹. Arcadi Viñas era el propietari de l'Acadèmia Mollet que Fortuny havia hagut de sancionar en diverses ocasions¹¹⁰. Però al sumari del Consell de Guerra per rebel·lió militar que va tenir lloc el 16 de juny de 1939¹¹¹ s'acusava també Fortuny d'haver causat destrosses a l'Ajuntament el dia de la proclamació de la República i d'haver ordenat la detenció de J. Puntí, que fou assassinat posteriorment. Mn. Casanovas va tenir molt a veure amb aquesta darrera acusació¹¹² que esdevingué determinant en el judici. Fortuny va ser condemnat a pena de mort i executat al Camp de la Bóta, la matinada del 16 de juliol de 1939; l'enterraren al Fossar de la Pedrera de Montjuïc¹¹³.

Abans de morir havia enviat a la seva família una carta de comiat¹¹⁴: *«Queridos, madre, esposa, hijos y hermanos. Dentro de pocos momentos se habrá cumplido la sentencia dictada por el Tribunal Militar. Sólo vosotros, sólo vuestro recuerdo, me da fuerza y serenidad sobrada, como podeis atestiguar por la presente, para llegar al final de esta tragedia. Un abrazo entrañable a todos y una recomendación, mis hijos, para ellos toda la atención y el cariño que de allende yo seguiré ofreciéndoselo. Un beso y un abrazo que perdurará toda vuestra vida. José»*.

Fortuny, per damunt de tot, va ser un home al qual les circumstàncies exigiren comportar-se com un heroi. Potser no ho fou, encara que va arriscar-se molt. Era una persona valenta però també contradictòria, amb un caràcter fort i decidit. Possiblement s'equivocà en qüestions importants però els errors que podia haver comès li van costar la vida. Els franquistes l'afusellaren perquè volien acabar amb tot el que ell representava. En morir Fortuny, i moltes altres persones com ell, varen morir també les esperances dels qui somniaven en una societat més justa. La seva tragèdia era la tragèdia del nostre poble: començava una llarga nit.

NOTES

1. Fortuny Soler, A.: *Josep Fortuny i Torrens (1902-1939): una víctima del franquisme*. Bellaterra, 1987. Dades corroborades per la família.
2. Comprovada la propietat de la finca al Registre de la Propietat de Mollet. Hi figura inscrita al tom 186 foli 125, finca 1361 (abans 868), a favor de Josep Fortuny que va adquirir-la per herència del seu pare. No he pogut comprovar registralment les altres propietats de la família perquè els registres anteriors foren destruïts i només consten els que es reinscriviren posteriorment. He trobat també un document notarial de poders emès per Fortuny a Barcelona, datat l'any 1931 però no he pogut esbrinar quina relació tenia amb el negoci doncs a l'Arxiu del Col·legi de Notaris només permeten consultar documents que superin els 100 anys d'antiguitat.
3. Coincideixen els amics i la família en afirmar que el pare Fortuny era de la Lliga.
4. «Nostre ideal» n.º 77 Any IX, 28-9-1930 p. 3, Arxiu Particular Sr. Martí Pou (APMP).
5. «Lluita» n.º 3; any I, p. 5 APMP.
6. Cartell convocatòria míting del Centre Catalanista Republicà publicat a «Lluita» n.º 6 Any II APMP.
7. Salles, A.: *La formació de l'Esquerra Republicana de Catalunya*. Tesi Doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona.
8. Document que figura a l'Arxiu Històric de Mollet del Vallès (AHMV).
9. Actes Ple 14-4-31 AHMV.
10. Actes Ple 16-4-31 AHMV.
11. Actes Ple 1-9-31 AHMV.
12. Actes Ple 6-10-31 AHMV.
13. Segons Salles, A., op. cit. hi hagué un gran debat sobre el tema clerical en el si de l'E.R.C. i molts grups republicans adherits s'hi manifestaren a favor o en contra.
14. Actes Ple 9-6-31 AHMV.
15. Pi, C., «Notes» 1990 *Un rabassaire a l'Alcaldia: Feliu Tura*.
16. Actes Ple 31-6-31 AHMV.
17. «Lluita» n.º 3 Any I, p. 5 APMP.
18. «Lluita» n.º 6 Any II, p. 5 APMP.
19. Actes Ple 15-12-31 AHMV.
20. Actes Ple 17-3-32 AHMV.
21. Actes Ple 6-9-34 AHMV.
22. Actes Ple 26-4-34 AHMV.
23. Actes Ple 17-5-34 AHMV.
24. Actes Ple 7-6-34 AHMV.
25. Actes Ple 2-8-34 AHMV.

26. Ho corroboren tots els testimonis consultats.
27. Actes Ple 21-7-31 AHMV.
28. Actes Ple 22-9-31 AHMV.
29. Actes Ple 20-8-31 AHMV.
30. Actes Ple 20-10-31 AHMV.
31. Actes Ple 7-6-34 AHMV.
32. Conversa amb Irene Gelabert.
33. Ibidem.
34. Malgrat les gestions fetes a Capitania General em va ser impossible consultar el Sumari militar.
35. Conversa amb Irene Gelabert.
36. Actes Ple 26-3-36 AHMV.
37. Actes Ple 17-2-36 AHMV.
38. Actes Ple 20-2-36 AHMV.
39. Actes Ple 12-3-36 AHMV.
40. Actes Ple 29-4-37 AHMV.
41. Salles, A., op. cit.
42. «L'Opinió» 12-2-1932 citat per Salles, A. op. cit.
43. «Lluita» Any II n.º 13 p. 2 APMP.
44. Conversa amb Irene Gelabert.
45. Actes Ple 21-4-31 AHMV.
46. Actes Ple 13-10-31 AHMV.
47. Actes Ple 28-7-31 AHMV. El juliol de 1931 ja s'havia discutit la proposta de l'Agrupació Cultural Joventut per a canviar el nom del carrer Pineda Fosca pel de Francisco Ferrer; el Consistori va denegar-la argumentant que era important conservar els noms i costums dels avantpassats.
48. Actes Ple 21-7-31 AHMV.
49. Segons les paperetes de votació consultables a l'APMP, els candidats pel Centre Catalanista Republicà foren Tura, Fortuny, Pi, Anglada, Orra, Pascual, Ambrós, Duñó, Contijoch, Ribas i Punsola. Per la Lliga: Santamaria, Solé, Oliveras, Sans, Marquina, Giralt, Moly, Careta, Negrem Camps i Ribas.
50. Actes Ple 1-2-34 AHMV.
51. Actes Ple 26-4-34 AHMV.
52. Actes Ple 13-6-34 AHMV.
53. Actes Ple 21-6-34 AHMV.
54. Actes Ple 27-9-34 AHMV.
55. Actes Ple 26-4-34 i 5-7-34 AHMV.
56. Actes Ple 3-5-35 AHMV.
57. Document citat i reproduït en el treball de Fortuny Soler, A., op. cit.

58. Conversa amb Irene Gelabert.
59. Actes Ple 17-2-36 AHMV.
60. Actes Ple 17-2-36 AHMV.
61. Actes Ple 27-2-36 AHMV.
62. Actes Ple 19-3-36 AHMV.
63. Actes Ple 24-7-36. A l'AHMV hi ha un quadern escrit en castellà, sense segells, signatures ni data, titulat «Milicias antifascistas de IRC» on consta una relació de més d'un centenar de persones amb noms, cognoms, adreça, edat, arma, afiliació paral·lela (a sindicats), disponibilitat i capacitats. Hi figura «Fortuny Torrens José, Gayetano Ventalló, 33, cabeza general».
64. Actes Ple 6-8-36 AHMV.
65. Actes Ple 3-10-36 AHMV.
66. Conversa amb Irene Gelabert.
67. Actes Ple 16-10-36 AHMV.
68. Actes Ple 3-12-36 AHMV.
69. Ibidem.
70. Dictàmen presentat per E.R.C. 2-12-1936 AHMV.
71. Actes Ple 12-1-37 AHMV.
72. Actes Ple 7-1-37 AHMV.
73. Actes Ple 10-1-37 AHMV.
74. Actes Ple 12-1-37 AHMV.
75. Actes Ple 19-1-37 AHMV.
76. Acta Reunió de Delegats de Proveïments celebrada a Granollers el dia 28 de gener de 1937. AHMV. Acta Reunió de Delegats de proveïments i Ajuntaments de la Comarca del Vallès Oriental. Dia 31 de gener de 1937. AHMV.
77. Actes Ple 1-4-37 AHMV.
78. Actes Ple 15-4-37 AHMV.
79. Actes Ple 19-1-37 AHMV.
80. Actes Ple 4-2-37 AHMV.
81. Actes Ple 11-2-37 AHMV.
82. Actes Ple 30-3-37 AHMV.
83. Actes Ple 10-6-37 AHMV.
84. Actes Ple 29-4-37 AHMV.
85. Actes Ple 4-5-37 AHMV.
86. Actes Ple 11-10-37 AHMV.
87. Actes Ple 29-5-37 AHMV.
88. Actes Ple 10-6-37, 1-7-37 i 8-7-37 AHMV.
89. Actes Ple 14-7-37 AHMV.

90. Actes Ple 5-8-37 AHMV.
91. Actes Ple 19-8-37 AHMV. No he pogut esbrinar a quines circumstàncies en concret fa referència.
92. Actes Ple 2-9-37 AHMV.
93. Actes Ple 7-9-37 AHMV.
94. Actes Ple 16-9-37 AHMV.
95. Actes Ple 11-10-37 AHMV.
96. Les persones entrevistades i altres persones del poble coincideixen en que les esposes d'alguns militants d'Esquerra foren obligades a participar en la manifestació.
97. Actes Ple 20-10-37 AHMV.
98. Actes Comissió de Govern 11-1-38 AHMV.
99. Actes Comissió de Govern 13-2-38 AHMV.
100. Actes Ple 6-3-38 AHMV.
101. Actes Ple 5-6-38 AHMV.
102. Fortuny Soler, A., op. cit., p. 5. Corroborat per la família.
103. Ibidem.
104. Fortuny Soler, A., op. cit. p. 6.
105. Fortuny Soler, A., op. cit. p. 7.
106. Ibidem. Considerava interessant consultar l'arxiu de la presó Model per documentar-hi la seva estada, però aquesta documentació no és disponible fins que estigui ordenada a l'Arxiu Nacional de Catalunya.
107. «Informe Político-Social» de José Fortuny Torrents. 16-3-1939. AHMV.
108. Actes Ple 3-5-35 AHMV.
109. Actes Ple 30-4-31 AHMV. I «Memòria que rendeix al poble de Mollet la Comissió de Responsabilitats nomenada per escatir la gestió administrativa de l'època de la Dictadura». Mollet Imprenta Vda. J. Cabiscol Abril 1932. AHMV. Creus apareix com a destinatari de moltes partides considerades anòmales o bé injustificades.
110. Actes Ple 13-6-34 i 27-9-34 AHMV.
111. Document citat per Fortuny Soler, A., op. cit. Documentació de la família Fortuny.
112. Pere Fortuny explica que la seva família, mentre el pare era a la presó, varen visitar la vídua Puntí que no els va voler rebre fins que va arribar Mn. Casanovas. Li demanaren que retirés la denúncia doncs ella sabia que Fortuny no tenia res a veure amb la mort del seu marit, però el rector no li va permetre retirar-la. El dia abans de ser afusellat Fortuny, Mn. Casanovas va visitar la seva família per anunciar-los que anava a Barcelona a fer una gestió «que recordarien tota la vida».
113. «Certificación literal de inscripción de defunciones». Ministerio de Justicia. Registros Civiles. Hi figura: (17 juliol 1939) «... falleció en el Campo de la Bota el día de ayer, a las cuatro y treinta minutos a consecuencia de hemorragia interna según resulta del oficio recibido...». Documentació de la família Fortuny.
114. Carta de Josep Fortuny enviada a la família abans de ser afusellat. Documentació de la família Fortuny.

FONTS DOCUMENTALS

Arxiu Històric de Mollet del Vallès.
Arxiu particular del Sr. Martí Pou.
Documentació de la família Fortuny.
Registre de la Propietat de Mollet del Vallès.
Hemeroteca de Granollers.
Arxiu General de l'Audiència de Barcelona.
Hemeroteca de l'Arxiu Municipal d'Història de la Ciutat, Barcelona.
Converses amb Irene Gelabert (militant d'E.R.C. a Mollet en aquella època),
Josep Gimó (amic de joventut), Ernest Escolà (militant de C.N.T.), família
Llaudó (simpatitzants de C.N.T. en aquella època) i Pere Fortuny (fill de
Josep Fortuny).

BIBLIOGRAFIA

- PI, C.: *Feliu Tura: un rabassaire a l'Alcaldia*. «Notes d'Història de Mollet»,
1991.
- BROUÉ, P., TÉMINE, E.: *La révolution et la guerre d'Espagne*. Les Éditions de Mi-
nuit, 1961.
- FORTUNY SOLER, À.: *Josep Fortuny i Torrens (1902-1939): una víctima del fran-
quisme*. Treball de curs. Universitat Autònoma de Barcelona, 1987.
- JACKSON, G.: *La república española y la guerra civil*. Ed. Crítica, Barcelona 1986.
- SALLÉS, A.: *La formació de l'Esquerra Republicana de Catalunya*. Tesi doctoral
Universitat Autònoma de Barcelona.
- TERMES, J.: *De la revolució de setembre a la fi de la guerra civil*. VIè volum His-
tòria de Catalunya de P. VILAR Ed. 62, 1988.
- TUÑÓN DE LARA, M.: *Historia de España*. IXè volum Editorial Labor.